

መሪነት ብርጫ ካብ ቅድመ-2018 ሰዲህኤ (Hubristic Leadership in Pre-2018 EPDP)

ዝበረረ ገብረማሪያም (ዶ.ር.)

ከምቲ ኣደይ ኢታይ “ገለ ከሎ ዶ ጽድቁ ኣሎ ኢዩ” ዝበለኣ፡ “ንሓሰትን ቅጥፊትን ከም ናይ ፖለቲካ መሳርሒ ዝጥቀሙ ከሳብ ዘለዉ፡ ነቲ ‘ሓቂ፣ ርትዒን ፍትሕን’ ደጋጊምካ ካብ ምግላጽን ህዝቢ ከምዝፈልጦም ካብ ምግባር ዕርፍቲ ኣይክርኩብን ኢዩ። ከምዝፍለጥ፡ መሰረታዊ መጠገሲ ነቶም ኣብ 2014-2017 ኣብ ሰዲህኤ ዘጋጠሙ ጸገማት ምፍታሽ ኣገዳስን ክስገር ዘይግቦኡን ዝነበረ ሰልፋዊ ዕማም ኢዩ ነይሩ። እቲ ዝነበረ መሰረታዊ ሕቶ፡ ‘ልዕልና ሕገ ደስ ወይ ውሳኔ መሪሕነት ቀዳምነት ኣለዎ’ ዝብል ኮይኑ፡ ብሓደ ወገን፡ “እቲ ቀንዲ ትሕዝትኡ፡ መሪሕነት ሰልፊ ስለምንታይ ካብ ቅዋም ሰልፊ ዝድንግጎ ሕግታት ወጻኢ ውሳኔታት ይውሰንን የተግብርን ኣሎ ዝብል ኢዩ ዝነበረ። ማባ ኣብ ሞንጎ ክልተ ጉባኤታት ዝላዓለ ሰልጣን ስለዝኮነ ጥራሕ፡ ንቅዋም ሰልፊ ዝጥሕስ ውሳኔታት ክውሰን መሰልን ሰልጣንን የብሉን። ማባ ካኣ ሕገ ኣይኮነን። ንኩላህና ኣባልት ሰልፊ (መሰረታትን መሪሕነትን) ብሓባር ዝጠምረና ናይ ሓባር ገመድ (contract)፡ እቲ ኣብ ፖለቲካው ፕሮግራምና መሰረት ዝገበረ ቅዋም ሰልፍና ኢዩ። ምኽባር ልዕልና-ሕገን ቅዋምን ንኹሉ ኣባል ሰልፊ (መሪሕነት ይኹን መሰረታት) ብማዕሪ ይምልከት። ልዕልና-ሕገ ርእሲ ኩሉ ኢዩ።” ዝብል ሞንጎ ዘጠቐላለ ኢዩ ነይሩ። ብቲ ካልእ ወገን ካኣ፡ ኣይፋል፡ “መሪሕነት ሰልፊ ዝመረጽናዮ ስለዝኾነ፡ ኩሎም ዝውሰናም ውሳኔታት (ቅዋም ሰልፊ ዋላ ዝጣሓሉ ይኹኑ)፡ ሕጋውያን ኢዮም ብዘይ ሕቶ ካኣ ክትግበሩ ኣለዎም። መሪሕነት ሰልፊ፡ ቃሉ ሕገ፡ ተግባሩ ሕገ፡ ንባዕሉ ሕገ ስለዝኮነ ከጋገ ኣይክእልን ኢዩ። ንመሪሕነት ሰልፊ ትጋገ ኣለካ ማለት ንትእዛዛት መሪሕነት ምእዙዝ ዘይምጃን ማለት ኢዩ። ሕጽር ብዝበለ፡ ልዕልና-ሕገ ዘይኮነ ልዕልና መሪሕነት ሰልፊ ኢዩ ዘሎ” ዝብል ንናይ መሪሕነት ሰልፊ ገይጋታትን ድኽመትን ንምክልካል ዝቐርብ ሞንጎ ነይሩ። እዚ ሕጂ፡ ማባ/ፊሽ እኮ ውሳኔታት ብብዝሒ ድምጺ ኢዩ ዘሕልፍ፣ ማባ/ፊሽ እዚ ተገባር እዚ ተስዓብ ኢልካ ዝዝርዘር ዘሎ፡ ከምቲ ኣብዎ ዝብልዎ፡ “ኩብቲ/ኣሓ ኣብዘይ ዋዓለኡ ኩብ ከም ምእራይ” ዝግደነቱ ኮይኑ፡ ካብዚ ላዓቱ ዝሳሓተ ኣብ ካላኣይ ዘሎ ሞንጎ ዝብገሰ ኢዩ።

ኣስተባባሪ #1፡ ኣብ ዘይተሞንጎ ምፍራድ፡- መሪሕነት ሰልፊ ነበር ኣብ ጉባኤ ኣይተመርጸን ወይ ወጥን መሪሕነት ሰልፊ ነበር (ማባ/ፊሽ) ውሳኔታቱ “ብድምጺ ብዝሒ (majority vote) ኣይኮነን ዝውሰን ኢሉ ዝሞንጎ ዋላ ሓደ ኣይነበረን የለን ውን። እንታይ ዳኣ “ነቶም ብድምጺ ብዝሒ ኢዩ ወሲንዮም ዝበሎም ውሳኔታት”፡ “ቅዋም ሰልፊ ዝጣሓሉን ልዕልና-ሕገ ዝጋሃሱን ዝለዝኹኑ፡ ኣይሕጋውያንን (unconstitutional) ኢዮም” ዝብል ተቃውሞ ካብ መሰረታትን ታሕተዎት ኣካላት ሰልፍን ጥራሕ ኢዩ ተላዒሉ። ትጋገዮ ኣለኹም ገይጋታትም ኣርሙ ዝብል ለበዎታት፣ ምሕጽንታታት፣ መዘከራትን ስምዕታታትን ዋላ ብቐጻሊ እንተቐረበሎም፡ ብሰንኪ ሕንጋይ ላዕለዎይ መሪሕነት ሰልፊ ነበር፡ ኣብዚ ሕጂ ተበጺሕዎ ዘሎ ኩነታት ተበጺሑ። እቲ “ንቅዋም ሰልፊ ጥሒስካን ንልዕልና-ሕገ ርእሲ ኣይኮነን፡ ውሳኔታት ምውሳኔን ምትግባርን፡ ቅጥፊትን ሸፈጥን ኢዩ”። እቶም ከሳብ ሕጂ፡ ነዚ ሓቂ እዚ ጎሰዮም፡ “ማባ/ፊሽ እኮ ውሳኔታት ብብዝሒ ድምጺ ኢዩ ዘሕልፍ፣ ማባ/ፊሽ እዚ ተገባር እዚ ተስዓብ፣ ወ.ዘ.ተ. ኢልካ ብቐጻሊ ዝጸሓፉን ዝገሃሉን ዘሎዎ፡ ንመደናገሪ ዝግበሩ ‘ሓሰት’ ኢዮም። “ናይ ቅጥፊትን ናይ ሓሰትን ወግዒ” ምስማዕ ካኣ ኣየገርምን ኢዩ። ህዝቢ እቲ ሓቂ ክፈልጥ ግን ኣገዳሲ ኢዩ። **“ኣብ ዘይተሞንጎ ኣይፍራድን ኢዩ።”**

ኣስተባባሪ #2፡ ዝተፈልየ ሓሳብ/ርእይ ከም ተጻይ ሓሳብ/ርእይ ምቕጻር (The culture of blackmailing)፡- ዝኾነ ኣባል ዝተፈልየ ርእይ ናይ ምህላውን ርእይትኡ ብነጻ ናይ ምግላጽን ዲሞክራሲያዊ መሰላቱ ምጃኑ ኣብ ክንዲ ተቐቢሉ ነቲ ፍልልይት ንምትዕራቕ ዘኸእል ናይ ሕድሕዳዊ እሂን-ሚሂን ባይታ ዝፈጠር፡ ብኣንጻሩ ነቲ ናይ ርእይ ፍልልይ ከም ተጻይ ቐጻሪ፡ ኣብ ርእሲ ነቲ ዝተፈልየ ርእይ ዘቐረበ ኣባል ናይ ምህዳድ (blackmailing)፣ ምክፋእን ምጽላምን (maligning)፣ ምንዋርን ጠቀነን (denigrating)፣ ምንጻልን (marginalizing) ወፊራታት ብቐሎዕን ብስውርን ላዕለዎይ መሪሕነት ሰልፊ ነበር ኣካይዱ ኢዩ። ንኣብነት ንምጥቃስ ዝኣከል፡ ካልኣይ ጉባኤ ሰልፊ ኣበይን ብኸመይን ይካየድ ኣብ ዝብል ክትዓት፡ ላዕለዎት ኣባላት መሪሕነት ሰልፊ ነበር፡ ንካብ ናታቶም ሓሳባት ዝተፈልየ ሓሳባት ክቐሩቡ ዝፈተኑ ኣባላት ናይ ምህዳድ (blackmailing)፣ ምክፋእን ምጽላምን (maligning)፣ ምንዋርን ጠቀነን (denigrating) ፈተነታት ገይሮም ኢዮም። “ኣንሳብ ክሳድና ካልእ ጊዜ ካኣ ሕቕፍ ክንህበሉ ኢና” እንተባህሉ ናብ መሰረታት ዝዘንቡ ዝነበሩ ፈኸራታት ኣካል ናይዚ ዘመተ እዚ ኢዮም ነይሮም። ብተወሳኺ፡ እዞም ዝስዕቡ ኣብነታት ከምዝሕብርዎ፡ ኢዚ ዓይነት ወፊራታት ቅድምን ድሕርን ምግባእ 2ይ ጉባኤ ሰልፊውን ዶው ከምዘይበሉ ኢዩ፡- (1) ማዓስ ኢና ምስገግ (ስጉምትታት) ምውሳኔ ንጅምር ዝብል መሪሕነት፣ (2) ንድሌታትካ ንምርዋይ፡ ቅርጺ ሰልፊ ምቅይያርን ዓንቀጻት ቅዋም ምእላይ ዝደሊ መሪሕነት፣ (3) ንሕናን (ሰልፊ ህዝቢ/ሰውራዊ ባይቶ) ጋሽን ስቲትን ኮይና ንሰዲህኤ ክንቅጽሎ ንኸእል ኢና፡ እቶም ካለኡት ይኸዱ ዝብል መሪሕነት፣ (4) ኣብ ህዝቢ መጋባእያ ወጺኻ፡ ንዝተፈልየ ርእይቶታት ዘለዎም መሰረታት/ኣባላት፡ ዝሃውተቱ (ህውቱታት)፡ ዝተጀነዱ (ጅኑዳት) ወ.ዘ.ተ. እንዳበልካ ምጽራፍን ክበረቶም ምግፋፍን ከም መሰሉ ገይሩ ዝቐጻር መሪሕነት፣ (5) ሰልፊ ዋላ እንተተገምዖ ጸገም የብሉን ኢሉ ንህዝቢ ዝእውጅ መሪሕነት፣ (6) ዘይቅዋማዊ ምትእትታው ኣብ ዘባታት (ንኣብነት ኣብ ዘባ ስሜን ኣመሪካ) ዝገብር መሪሕነት ሰልፊ፡ ወ.ዘ.ተ.። እም እንታይ ዳኣ ኢዩ ሕጂ፡ **ኣብ ሰዲህኤ “ዓብላልቲ፣ ዓመጽቲ፣ ነጸግትን በተንትን”** ዝኾኑ ባህርያትን ኣካይዳን ብቐጻሊ ከዘውትሩ ከምዘጸንሑን፡ ኣብ መጨረሻ ካኣ ዝሓዙ ሒዞም ካብ ሰዲህኤ ተጎሊሎም ከምዘይከዱን፡ “ንሕና ኢና ሰዲህኤ ንባሃል፣ ኣብ ሰዲህኤ መሰል ሕልው ኢዩ።

ዲሞክራሲውን አሎ፣ ወ.ዘ.ተ.” እንዳባሉ ዘይመስልዎ ከመስሉን፣ ዘይኮንዎ ከኾኑን ዝደልዩ ዘለዉ? እቲ ሓቂ፣ ሕጂውን፣ “ናይ ቅጥፊትን ናይ ሓሶትን ወግዲ” ሃፈጽታ ኢዩ ዝጸልወና ዘሎ። እዚውን ህዝቢ ክፈልጦ ዝግባእ ኢዩ።

አስተባባሪ #3፡ ካብ ናይ ታሪኽ ሒቕታታት ዘይተላቐቐ ናይ ምቹእ ዞና ፖለቲካ (Comfort Zone Politics):- ከምቲ ኣብ ላዕሊ ዝተገልጸ፡ ንሰልፊ ዲሞክራሲ ህዝቢ ኤርትራ ገጢምዎ ዝጸንሐ ብድሆ “ልዕልና ሕጊ ዶስ ወይ ውሳኔ መሪሕነት ይቐድም ዝብል ከሳዳዊ ሕቶ ምንጻርን ምምላስን” ኢዩ ነይሩ። ስለዝኾነ፡ እቲ ቀንድ ጉዳይ፡ ብዛዕባ “ሕጋውነትን ቅዋማውነትን” ውሳኔ ማባ/ፈሽ ዳኣምበር ብዛዕባ ተ.ሓ.ኤ.ን ህ.ግ.ን ወይውን ሰውራዊ ባይቶን ሰልፊ ዲሞክራሲ ኤርትራን፡ ወይውን ብዛዕባ ነባራትን ሓደስትን ኣባልት ኣይኮነን ነይሩ። እብዮናይ ወገን ትዓስል ወይ ነዮናይ ምጉት ትድግፍ ዝውስኖ ካኣ ናይ መትከል ጉዳይ እምበር ናይ ድሕረ-ባይታ ወይውን ናይ ታሪኽ ሕቕታ ጉዳይ ኣይኮነን ከኸውንውን ኣይግባእን ዝነበረ። ሓደ ኣካል ናይዚ ናይ ምንጻጻግ ባህሊ መግለጺ፡ እታ ብዙሕ ጊዜ እትደጋገም “ኣብ ከንዲ እንታይ ተባህለ መን ባለ” ትብል ሕቶ ብምቕዳም ካብ ናትካ ዝተፈለየ ርእዮ/ሓሳብ ንዘለዎም ኣባላት ኣብ ከንዲ ብትሕዝቶ ርእዮ/ሓሳብ/ሓሳብቶም፡ ብመንነቶምን ድሕረ-ባይቶምን ክትመዝኖም ምፍታን ትግበር ነጻጊትን ኣግላሊትን ወስታ ኢዩ ነይሩ። እዚ ብመሰረቱ፡ ኣብ “ንሕናን ንሳቶምን” ዝብል ናይ ምጉጅጃል መትከል ዝተመረኮሰ፡ መብዛሕትኡ ጊዜ ብላዕለዎይ መሪሕነት ሰልፊ ነበር ዝዘውተር ዝነበረ ቦታ ኣህሊ ኢዩ። ታርኻዊ ኣመጻጽኣ ሰዲህኤ ኣብ ግምት ብምእታው ካኣ፡ እዚ “ንሕናን ንሳቶምን” ዝብል ምክፍፋል፡ ተሓኤን ህግን፣ ሰውራዊ ባይቶን ሰልፊ ዲሞክራሲን፣ ነባራትን ሓደስትን፣ ወ.ዘ.ተ. መልከዓት ናይ ማሓዝ ተኸእልኡ ዝላዓለ ኢዩ ኮይኑ ጸኒሑ። እዚ ከምዚ ዓይነት ዝተደራረበ ዝምድናታት፡ ዘይወግዓዊ ርክባት ኣብ መንጎ ኣባላት ሰልፊ ዝሓየለ ስለዝገበር፡ ወግዓዊ ሓበሬታት ብግቡእ ንኸይዘርግሑ ብምግባር፡ ኣብ መንጎ ኣባላት ሰልፊ ዘይተደልየ ምጥርጣራትን ዘይምትእምማንን ክፈጥር ከምዝጸንሐ ክስመረሉ ዘለዎ ሓቂ ኢዩ። ገለ ዘድልዩ ሓበሬታ ኣብዘድልዩ ጊዜ ስለትረኩብ፡ ንባዕላ ከም ዋናን ወዲ ማእከልን፡ ነቲ ካልእ ካኣ ከም ጓናን ወዲ ወሰንን ትቐጽር ነይሩ። እዚ፡ ናይ ምቹእ ዞና ቀጽርታት ብምፍጣር ሕድሕዳዊ ምትእምማን ኣብ ሞንጎ ኣባላት ሰልፊ ዘላሕለሐ ጥራሕ ዘኮነሰ፡ **ዓንቀጽ 4.3.2 ቅዋም** ሰልፊ ዝጥሕሰውን ኢዩ ነይሩ። ሓደ ኣሉታዊ ውጽኢት ናይ ከምዚ ዓይነት ኣተሓሳስባ፡ ገና ክሳብ ሕጂ ሰዲህኤ መቐጸልታ ሰውራዊ ባይቶ ገይሮም ክቐጽርዎ ዝደልዩ ኣባልት ምህላዎም ኢዩ ነይሩ። ካብ ከምዚ ዓይነት ኣተሓሳስባታት ዝምንጭዉ ኣሉታዊ ወስታት፡ “ኣባይ ዝነበሩ ኢዮም፣ ንሕና ተቃልስና ዘጽናሕናሎም፣ ናብ ህግድፍ ዘይከዱ፣ ወ.ዘ.ተ. ዝብሉ ይርከብዎም። ናይ ሓድነት ማዕረ መሻርኽትታት ምዃናም ተራፉ፡ ንሳቶም ከም ደቂ ገዛ እቲ ካልእ ሸንኽ ካኣ ከም ናብ ዝለዎም ዝመጸም ገይሮም ኢዮም ዝጥምትዎ። ነቶም ካለኣት፡ ኣብዘይ ዝለዎም ስለዝመጹ ካኣ መሰል ከምዘይብሎም ገይሮም ይቐጽርዎ። ብኣጣጣምታት እዘም ከምዚኣም ዓይነት ኣባላት (ደቂ ገዛ)፡ ዝኮነ ኣባል ካብ መሪሕነት ሰልፊ ዝብሎ ወጻኢ ርእዮ ይኹን ሓሳብ እንተ ዳኣ ኣቐረቡ፡ ርእዮ ከም ተጻይ ንሱ ካኣ ከም ኣንጻር መሪሕነት ተቐጺኡ ካብ ሰልፊ ከምዝስጎግ ምግባር ሓላል ኢዩ። **ስለዝኾነ ኢዩ ካኣ፡ “ውሑዳት ካብቲ ሓደ ሸንኽ ጥራሕ ሒዞም ተጎሊሎም ካብ ሰዲህኤ ከይደም ከብቁው፡ ንሕና ኢና ሰዲህኤ ንግሃል ከብሉ ዝደልዩ ዘለዉ”።** እዚውን እንተኾነ፡ ብዜማ ዝተቐነየ “ናይ ቅጥፊትን ናይ ሓሶትን ወግዲ” ኢዩ። ህዝቢ ነቲ ሓቂ ይፍለጦ።

እዞም ኣብ ላዕሊ ዝተጠቐሱ ተረኩቦታት፡ ውሑዳት ካብቶም ብስንኪ “ኣበር” ላዕለዎይ መሪሕነት ሰልፊ ነበር፡ ኣብ ሰዲህኤ ዘጋጠሙ ዘይቅርዕዎትን ሃሰይትን ምዕባሌታት ኢዮም ነይሮም። ይኹንምበር፡ ክሳብ ሕጂ፡ ነቲ ኩነታት ምግላጽ እንተዘይኮይኑ፡ “እንታይ ኢዩ መሰረት ናይዚ ኩሉ ጸገም” ንዝብል ሕቶ፡ ዝኣክል መልስን ትንታነ ኣይተዋህበን። ብኻልእ ኣባሃህላ፡ “ስለምንታይ ኢዮም እዞም ኣብ ሰልፊ ንንብሶም ከም ጉበርትን ሓደገትን ገይሮም ዝቐጽሩ ውሑዳት ናይ መሪሕነት ጉጅለ (ውሽጣዊት ሰልፊ)፡ ናይ መሰረታትን ታሕተዎት ኣካላት ሰልፍን ምኽርታትን ወቃሳታትን ጎስዮም ከምዚ ዝበለ ኣዕናዊ መገዲ ወሲዶም?” ንዝብል ሕቶ ሳይንሳዊ ትንታነን መልስን የድልዮ ኢዩ እብል። ናይዚ ኩሉ ኣብ ሰዲህኤ ዘጋጠመ ጸገማት ምኽንያት፡ “መሪሕነታዊ ብርጣጣ (hubristic leadership) ናይዚ ዝተጠቐሰት ጉጅለ ኢዩ። “መሪሕነታዊ ብርጣጣ ከም ኣምር እንታይ ማለት ኢዩ? ኣብ ሰዲህኤ ብኸመይ ማዕቢሉ? ንምሽቱ ከ እንታይ ኮነ? ንዝብሉ ሕቶታት ዝምልሱ ጽሑፋት ኣብ ቀጻሊ ክቐርቡ ኢዮም። ንሕጂ ግን፡ መሰረት ነቲ ንዕቀት ኣብ ርእሲ እቶም ብካለኣት (ብመሰረታት) ዝዋሃብዎም ዝነበሩ ምክርታትን (advice) ወቃሳታትን (criticism)፡ “እቲ ብጀካና መን ኣሎ? ንሕና ኢና ናይ ፖለቲካን ናይ ምምራሕን ጠቢባን፣ ንሕና ኢና ንፈልጦን ንክእሎን፣ ዝበልናኩም ስምዑን ግበሩን፣ ወ.ዘ.ተ. ዝብሉ ካብ ዓቕን ንላዕሊ ዝተጋነኑ ርእሲ-ታኣማምነትን (over-confidence) ዝዘቐበበ ነብሰ-ሚዛን (inflated self-evaluation)” ምዃኑ ምግንዛብ ኣኻሊ ኢዩ እብል። እቲ ነዊሕ ዓመታት (ገሊኡ ኣዝዩ ነዊሕ) ኣብ ከባቢ ፖለቲካዊ ስልጣን ምጽናሕ ከም ገደብ ዘይብሉ ስልጣን ምጭባጥን፡ እቲ ምሉእ ጊዜ ተቃላሳይ (full-timer) ኢዩ ዝብል መንፈስ ከም ሕሉፍ ዓወትን ተቐጺሮም፡ ንኸምዚ ዓይነት መንፈስ ኣጓሃሂረሞ ዶ ኾን ይኹን? መቐሰ፡ ተመኩሮ ጽቡቕ እንድዮ፡ ግቡእ ክብሪውን ክረክብ ዝግባእ ኢዩ። ይኹንምበር፡ “ዘይተመዘነ ተመኩሮ ማሃራይ ስለዘይኮነ፡ በቲ ዘሕለፍካዮ ዓመታት ዘይኮነሰ፡ ኣብቲ ዓመታት እንታይ ተማሂረ? እንታይ ፍልጠታት ደሊብ? እንታይ ውጺኢታት ረኺብ? እንታይ ለውጢታት ገይረ? ወ.ዘ.ተ. እንዳበልካ መዚንካ፡ ካብ ጊዜ ናብ ጊዜ ብእትገብሮ ዕብዮትን ለውጥን ኢዩ ተመኩሮ ዝዕቀንን/ዝምተርን። እንተዘይኮነ፡ “መሪሕነታዊ ብርጣጣ” ሒዝካ ጥራሕ ኢኻ ትተርፍ። ከምቲ ኣብው “ዕቡይ ወዳቂ” ዝብልዎ፡ “ብርጣጣ” ካኣ ንውድቀት ኢዩ ዝሸመካ።